

FORMATION OF THE PEDAGOGICAL ABILITY OF THE EDUCATOR IN THE DEVELOPMENT OF SPEECH OF PRESCHOOL CHILDREN

Rahmatova Nargiza

Master's student

Termiz State Pedagogical Institute

Termiz, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: communicative competence, innovative technologies, speech development, preschool age, communicative competence

Received: 20.03.23

Accepted: 22.03.23

Published: 24.03.23

Abstract: the main and leading aspect of preparing students for school education in the organization of preschool education is the formation of these communication skills. At the same time, it is important to apply innovative educational technologies in the process of speech development. The article examines the advantages of effective methods for the development of children's speech.

TARBIYACHILARNING MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISHDAGI PEDAGOGIK TAYYORGARLIGINI SHAKLLANTIRISH

Rahmatova Nargiza

Magistratura talabasi

Termiz davlat pedagogika instituti

Termiz, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: innovatsion texnologiyalar, nutqni rivojlantirish, maktabgacha yosh, kommunikativ kompetentsiya

Annotatsiya: Maktabgacha ta'lim tashkilotida tarbiyalanuvchilarning maktab ta'limiga tayyorlanishida asosiy va yetakchi o'rin tutuvchi jihat bu kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirishdir. Bunda nutq o'stirish jarayoniga innovatsion ta'lim texnologiyalarini tatbiq etish muhimdir. Maqolada bolalar nutqini o'stirishda qo'llaniladigan samarali usullarning afzalliklari o'rganilgan.

ФОРМИРОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ ВОСПИТАТЕЛЯ В РАЗВИТИИ РЕЧИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Рахматова Наргиза

студент магистратуры

Термезский государственный педагогический институт

Термез, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: инновационные технологии, развитие речи, дошкольный возраст, коммуникативная компетентность

Аннотация: основным и ведущим аспектом подготовки воспитанников к школьному обучению в дошкольной образовательной организации является формирование коммуникативных навыков. При этом важно внедрять в процесс развития речи инновационные образовательные технологии. В статье рассмотрены преимущества эффективных методов, применяемых для развития речи детей.

KIRISH

Nutq - odamlar orasidagi muloqotning bir usuli. Shu sababli, bolalikdan boshlab, bolani mahorat bilan tinglash uchun gaplarni tuzish, tarjimai holni boshlash va yakunlash uchun sog'lom ta'lim berish juda muhimdir.

ASOSIY QISM

Pedagogikada izchil nutq ikki subtipaga bo'lingan: monolog va dialogiy.

Ikkinchidan, dastlabki tanaffusdan oldin, birinchi suhbatdoshdan ko'ra, suhbatlar shaklida suhbatdoshingiz bilan suhbatdan so'ng, og'zaki bo'lmagan gapni boshlash kifoya qiladi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning dialogiy nutqini rivojlantirishning asosiy metodikasi doimo suhbat qurishadi. Asosiy usullar quyidagilar:

- **adabiyotni o'qish.** O'qish uchun tavsiya etilgan ishlar, albatta, suhbatlardan iborat bo'lishi va bolalar uchun tushunarli bo'lishi kerak;

- **muloqot o'qituvchisi va bolalar.** Bu erda fantaziya cheklanmagan. Suhbat, o'qituvchining iltimosiga binoan, ba'zi bir vazifalarni bajarish uchun va hokazo.

- **o'yinlar.** Ular ishlab chiqarishda dramatik yoki murakkab bo'lishi shart emas. Kundalik foydalanish uchun taniqli "Ovqatlanishga yaroqsiz", "rozi ekanligim - rozi emasman" va boshqalar kundalik foydalanish uchun juda mos keladi, eng muhimi, ular suhbatni o'z ichiga oladi.

Toza va to'g'ri gapiradigan, o'ziga ishongan, yangi tanishlardan qo'rqmaydigan, boshqalar uchun ochiq bo'lgan odam. Xiralashgan nutq komplekslarning sababchisiga aylanadi, aloqa jarayonini murakkablashtiradi. Maktabgacha yoshda to'g'ri nutq bolaning maktabga tayyorligining ko'rsatkichidir. Ota-onalar chaqaloq tug'ilishidan boshlab bu masala bilan shug'ullanishlari kerak.

Nutqni rivojlantirish bosqichlari

Mutaxassislar maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqni rivojlantirish bosqichlarini aniqladilar:

• **3-4 yil.** Bola buyumning shakli, rangini, hajmini nomlaydi, sifat xususiyatlarini beradi. Umumlashtiruvchi soʻzlar ishlatiladi: sabzavotlar, kiyim-kechak, mebel. Bola kattalarning savollariga monosillab javob beradi, rasmlardan qisqa jumlar tuzadi, sevimli ertaklarini qayta hikoya qiladi.

• **4-5 yosh.** Bolalar nutqda narsalarning xususiyatlarini koʻrsatadigan sifatlardan foydalanadilar, fe'llar va ismlar harakatlarni tavsiflash uchun ishlatiladi. Bola kunning vaqti, narsalarning joylashuvi bilan boshqariladi, odamlarning kayfiyatini tasvirlaydi. Muloqot orqali koʻnikmalar yaxshilanadi. Bola javob beradi va savollar beradi, qisqa hikoyalarni aytib beradi va rasmlardan qisqa hikoyalar tuzadi.

• **5-6 yosh.** Nutqning barcha qismlari toʻgʻri shaklda ishlatiladi. Bola kichik adabiy asarlarni toʻgʻri ketma-ketlikda aytib beradi, hikoyalar tuzadi. Kattalar bilan oson aloqa amalga oshiriladi.

• **6-7 yosh.** Bolalar boy soʻz boyligiga ega, nutqda sinonimlar va antonimlar ishlatiladi. Muloqot madaniyati rivojlanmoqda. Bola hikoyalarni osongina tuzadi, oʻzi eshitgan asar mazmunini mustaqil ravishda etkazadi.

Tariflangan bosqichlar oʻrtacha hisoblanadi. Bolaning individual xususiyatlarini koʻrib chiqing. Va agar chaqaloq nutqni shakllantirish bilan bogʻliq muammolarga duch kelsa, unda maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish uchun maxsus vositalar kerak boʻladi.

Nutqni rivojlantirish oʻyinlari

Bola uchun eng yaxshi variant oʻyin orqali nutqni rivojlantirishdir. Va mehribon ota-ona bolasi bilan qisqa darslar uchun kuniga kamida 15 daqiqa vaqt ajratadi. Mutaxassislar soʻz boyligini shakllantiradigan, mantiqni rivojlantiradigan va izchil nutq koʻnikmalarini egallashga yordam beradigan oʻyinlardan foydalanishni tavsiya etadilar. Ushbu oʻyinlarning ayrimlarini koʻrib chiqing va ularni ta'lim piggy bankiga kiriting.

"Qanday tovushlar borligini taxmin qiling"

Oʻyin 2-3 yoshli bolalar uchun javob beradi. Sizga ekran, baraban, bolgʻa va qoʻngʻiroq kerak boʻladi. Farzandingizga musiqiy asboblarni koʻrsating, nomini bering va ularni takrorlashlarini soʻrang. Chaqaloq barcha ismlarni eslab qolganda, ularga qanday ovoz berishlarini eshitsin. Bola oʻzini bolgʻa bilan urib, barabanni urib, qoʻngʻiroqni chalishi yaxshiroqdir. Keyin ekranni joylashtiring va har bir asbobni oʻz navbatida orqasida foydalaning. Shu bilan birga, bola aniq nima eshinishini taxmin qiladi. Farzandingiz ismlarni aniq aytishiga ishonch hosil qiling.

"Sehrli sumka"

Oʻyin kichkintoylarga mos keladi, lekin 4 yoshgacha boʻlgan bolalar uchun ham qiziqarli boʻladi. Kerakli materiallar: har qanday sumka, oʻrdak, qurbaqa, gosling, choʻchqa goʻshti, yoʻlbars bolasi kabi bolalar oʻyinchoqlari.

O'yinchoqlarni sumkaga soling va boladan birini olib chiqib, baland ovoz bilan chaqiring. Vazifa bolaning barcha hayvonlarni aniq va aniq nomlashini ta'minlashdir.

"Kim nima qilmoqda"

4 yoshdan 6 yoshgacha bo'lgan bolalar uchun o'yin. Bu sizning so'z boyligingizni fe'llar bilan to'ldirishga yordam beradi. O'yin uchun sizga ob'ektlar tasviri tushirilgan tematik kartalar kerak. Bu erda tasavvur qilish uchun haqiqiy imkoniyat mavjud. Siz bolangizga xohlagan narsani - kundalik hayotda ishlatiladigan narsalar va narsalarni ko'rsatishingiz mumkin.

Kartani namoyish qilib, savollar bering: "Bu nima?", "Ular nima qilishyapti?" yoki "Bu nima uchun?" Keyin mimika va imo-ishoralarni qo'shib, o'yinni murakkablashtiring. Masalan, kattalar parvozni qo'llari bilan tasvirlaydilar va: "Kim nima uchadi?"

"Hisob"

O'yin 3 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalar uchun javob beradi. U m, p, b va m, p, b tovushlarini ishlashga qaratilgan. Sizga uya qo'g'irchoqlar, avtoulavlar, poezdlar, zambaraklar, barabanlar, balalaykalar, qo'g'irchoqlar, Pinokkio va Petrushka yoki ismlari yoki ismlari ustida ishlaydigan tovushlaringiz bo'lgan boshqa o'yinchoqlar kerak bo'lmaydi.

O'yinchoqlarni stolga qo'ying va bolangizni o'ynashga taklif qiling. "Men sotuvchi bo'laman" deb ayting. Keyin yana so'rang: "Men kim bo'laman?" Bola yoki bolalar javob berishadi. Qo'shish: "Va siz xaridor bo'lasiz. Siz kim bo'lasiz?" - "Xaridor" - bola javob berishi kerak. Keyinchalik, sotuvchi va xaridor nima qilayotgani to'g'risida savollar beriladi. Keyin sotmoqchi bo'lgan o'yinchoqlaringizni ko'rsating, bolalar ularni nomlashlari kerak.

Keyin do'kon do'konda o'yin boshlanadi - bolalar stolga kelib, qanday o'yinchoq sotib olmoqchi ekanliklarini aytishadi. Voyaga etgan kishi rozi bo'ladi, lekin uning ovozida "iltimos" so'zini ta'kidlab, xushmuomalalik bilan sotib olishni so'rashni taklif qiladi. U bolaga o'yinchoq beradi va nima uchun ekanligini so'raydi. Bolalar ishlayotgan tovushlarni talaffuz qilishi va so'zlarni to'g'ri talaffuz qilishi muhimdir.

"Dalil"

O'yin 5-7 yoshli maktabgacha yoshdagi bolaning nutqini rivojlantirish uchun ajoyib imkoniyatdir. Sizga mavzu kartalari kerak bo'ladi. Ushbu o'yinni kichik bolalar guruhi bilan o'tkazish maqbuldir. Rahbar tomonidan tanlangan bola hech kimga ko'rsatmasdan kartani oladi, tekshiradi. Keyin u ishtirokchilarning qolgan qismiga savollar beradi: "U qanday ko'rinishga ega?", "Bu narsa qanday rang", "U bilan nima qila olasiz?" Bolalarning har biri javob variantini taklif qiladi, shundan so'ng taqdimotchi hammaga tasvirni namoyish etadi. Bolalar o'zlarining versiyalarini "himoya qilishlari", ular uchun bahslashishlari kerak. Qarama-qarshiliklar ham o'yinni hayajonlantiradi, ham bolalarning faol nutq faoliyatini rag'batlantiradi, nuqtai nazarni himoya qilishga o'rgatadi.

Bola katta yoshdagi guruhga o'tganda, u barcha tovushlarni talaffuz qilishi kerak. Ammo otanalar va o'qituvchilar fonemik eshitish va artikulyatsiyani rivojlantirishlari kerak.

Nutqni rivojlantirish mashqlari

Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishning turli usullaridan foydalaning. Uyda ham, sinfda ham amalga oshirilishi mumkin bo'lgan mashqlar o'zlarini isbotladi.

"Rasmiy suhbat"

Mashq qilish 3 yoshdan 6 yoshgacha bo'lgan bolalarga mos keladi. Har qanday syujetli rasm foydali bo'ladi. Buni kitob o'qish paytida yoki jumboqni yig'ish paytida qilishingiz mumkin. Asosiysi, go'dakda dars o'tayotganini his qilmaslik.

U bilan gaplashishi uchun bolangizga turli xil savollar bering. So'zlarni ishlating: "Siz nima deb o'ylaysiz?", "Siz shunga o'xshash narsalarni uchratdingizmi?" Qiyin vaziyatda bolangizga gap tuzishda yordam bering, rasmdan qanday voqea chiqishi mumkinligini aniq ko'rsating.

"Katta kichkina"

2,5-5 yoshdagi bolalar uchun mashq. Rasmi kitoblardan yoki o'yinchoqlardan foydalaning. Farzandingiz bilan rasmlarni ko'rib chiqing va nima ko'rayotganligini so'rang:

- Qarang, bu kim?
- Bola va qiz.
- Qanday bola?
- Kichik.
- Ha, bola qizdan kichik, u esa uning singlisi. Qiz uzun bo'yli, yigit esa undan pastroq. Qizning pigtaili nima?
- Katta.
- Ha, ortiqcha oro bermay uzun. Sizingcha, nima uchun uzun sochlar chiroyli deb hisoblanadi? Va shuning uchun rasmlar haqida biron bir savol bering. Bola leksikani sinonimlar bilan boyitishi kerak.

"Bu nimani anglatadi?"

6-7 yoshli maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqini rivojlantirish uchun mashq, ya'ni maktabga tayyorgarlik davrida.

Ushbu yoshdagi bolalar intonatsiya, nutqni hissiy rang berish ustida ishlashlari mumkin. Frazologik birliklardan foydalaning. Farzandingiz bilan "bosh barmog'ingizni urish", "boshingizni yuvish", "burunni osish" nimani anglatishi haqida suhbatlashing. Burilishlar bilan tanishish tasavvur va fikrlashni rivojlantiradi, nutqni yaxshilaydi.

Tavsiyalar

Nutqni rivojlantirish uchun tilni burama qilish bolani "og'izdagi bo'tqa" dan qutqarishga yordam beradi. Ota-onalar avval tilning burilishini asta-sekin o'qib, har bir bo'g'inni talaffuz qilishlari kerak. Keyin bolani kattalar bilan, keyin esa mustaqil ravishda gaplashishga taklif qilishadi.

Tilni samarali tarzda burish uchun misollar:

- "Jigarrang ayiqning sumkasida katta zarbalar bor."
- - Derazada kulrang mushuk o'tiribdi.

Agar u muvaffaqiyatsiz bo'lsa, bolangizni tanqid qilmang. Uning uchun bu jiddiy jarayon emas, o'yin. Tilni qiyinlashtiradigan narsalarni o'rganmang, qisqa, ovozli va soddagilarini tanlang. Nutqni rivojlantirish, she'r o'qish, topishmoqlar qilish, beshiklarni kuylash, bolalar bog'chalarini o'rganish. U dunyoqarashni, fikrlashni, e'tiborni va xotirani rivojlantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ostonov J.Sh. Basic strategies for coping behavior in adolescents. EConference Globe 2021/7/26 275-277 c
2. Ostonov J.Sh. Coping behavior and its research style. Proceedings of 7th Global Congress on Contemporary Sciences & Advancements// Hosted online from,New york, USA//June 25, 2021. 237-239 b
3. Ostonov J.Sh. Socio-Psychological Basics of The Study of The Styles of Attitude in Coping by. Adolescents Middle europen scientific bulletin Volume 13 June 2021. Б. 442-446
4. Остонов Ж.Ш. Изучение копинг-стратегий и психологических защит у подростков в трудных учебных ситуациях. Вестник интегративной психологии //- Ярославль, 2021. Выпуск 22. С.144-146
5. Darmonjon, K., & Dilfuza, K. (2021). The peculiarities of storage of museum objects. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 9(10), 570-575.
6. Yodgorkhon, I., Ulugbek, Y., Lobar, M., Mansur, K., Nurbek, K., & Fakhridin, A. (2021). Advantages of International Economy. Annals of the Romanian Society for Cell Biology, 5188-5199.
7. Kuryazova, D. (2022). ISSUES OF APPLYING THE GLOBAL PROBLEMS IN THE SOCIETY TO PUBLIC IN THE MUSEUM WORK. EPRA International Journal of Research and Development (IJRD), 7(6), 18-21.
8. Ruzmatovich, K. M. (2020). The problems of assessing the competition of commercial banks through the index lerner. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 10(3), 142-150.
9. Курязова, Д. Т. (2018). РОЛЬ НАУЧНЫХ ОБЩЕСТВ В КОЛЛЕКЦИИ И ИССЛЕДОВАНИИ ТУРКЕСТАНСКОГО КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ В 1867-1916 ГГ. Theoretical & Applied Science, (2), 60-63.

10. Eshmirzaev, A. P., Qulmetov, M. Q., Sharipov, J. S., & Eshonqulova, M. A. (2019). IMPROVING THE QUALITY OF COCOONS GROWN IN DIFFERENT SEASONS AND METHODS BASED ON INNOVATIVE IDEAS AND TECHNOLOGIES. *Textile Journal of Uzbekistan*, 3(1), 79-82.